

LLEONARD JACAS, FILL D'EMPÚRIES I PROFESSOR DE MEDICINA

"... honra lo metge ans que sias malat..."

Jafudà fill d'Astruc Bonsenyor

("Llibre de Paraules e Dits de Savis e Filòsofs", manuscrit català del segle XIV).

Els jueus catalans tenien la limitació de pertanyer a una ètnia i a una religió minoritàries i ben diferenciades del conjunt de la col·lectivitat. Es veien obligats, per les especials circumstàncies, a decatar-se per professions o ocupacions laborals específiques, que permetessin exercir-les en qualsevol lloc i circumstància, en cas d'haver de fugir de la seva residència habitual. Per això, l'artesania, les finances, tota professió relacionada amb el coneixement de la llengua àrab i l'exercici de la medicina, tant la física com la cirurgia, eren professions molts exteses entre els hebreus catalans.

En aquest context, no es estrany que el doctor en medicina Lleonard Jacas, jueu nascut a Empúries, triomfés en les universitats de Florència i Pisa com a professor de medicina i traductor al llatí de textos àrabs i grecs, en el segle XVI, després de deixar per arreu l'Empordà i adoptar una nova vida en aquella tolerant Toscana, tot hi que en tot l'Occident catòlic es coneixien les disposicions del Papa de Roma i dels concilis eclesíàstics que prohibien que els jueus fossin metges de cristians, per por que es guanyessin les ànimes en cas de guarir els cossos dels malalts.

A Catalunya i la resta de la Corona d'Aragó sobresortiren nombrosos metges d'origen jueu, com fou el cas del nostre Lleonard Jacas, especialment a partir del segle XIII i fins l'expulsió judaica de 1492, així com també entre els hebreus conversos en els segles XVI i XVII, seguint en aquest nou període la tradició mèdica jueua dels temps medievals.

EL MEU CARRER (II) - UN MATI DE 1959

Per les esclertes dels desajustats porticons de la vella i despinada finestra, s'esquitllava la llum del matí, que projectava en l'escrotonat sostre, les siluetes borroses de color difós, dels que per a baix passaven. Els meus ulls, mig adormits encara, descobrien ara una dona, ara un gos, aquí un home, allà un carro... La desfilara d'imatges en l'improvisada pantalla del sostrae, es barrejava amb les escenes de l'últim somni. Ja més despert, però amb la mandra al cos, obria la finestra, per on de cop s'escolava l'aire fresc del matí, amb perfum de marinada i la remor cada vegada més a prop dels gaavians, que escortaven les teranyines que tornaven d'en mar i des de les que es veien els balcons guarnits de roba estesa ai geranis.

De cop es sentia la trompeta de l'escombriaire, i al compas del seu carro que estirava un cavall tranquil i pacient, s'obrien les portes de les cases i un seguit de galledes s'engronxaven per llurs mans. A l'altra banda del carrer assegut a la pedra del cantó, hi havia el paraiguer que escalfava el soldador per arreglar un pot que s'havia foradat, tot i canviant una barnilla d'un vell paraigües que devia haver aguantat més ruixats que la roca del Cargol. Bobadats miràvem les maniobres d'aquell personatge que ens cridava l'atenció. Portava un estri cilíndric ple de barnilles i paraigües irreparables penjat a l'esquena com ho fan els indis amb les fletxes i un petit braser, sempre amb foc a punt, per adobar, de poble en poble, galledes, pot, olles i còssis.

Home del tot enigmàtic, més aviat alt i eixut de carns, ulls petits enfonsats i inexpressius, pell fosca i llaurada per les hores de camí i de treball sota el cel, mans dures i ennegrides i vestit amb un abric de cap color, llarg i mig ratat0 persona de la que quasibé mai vàrem sentir una paraula o veure un somriure.

Calia esmorzar; anàvem a comprar un panet negre nevat amb sucre. Des del forn de la Maria vàiem el remenament que hi havia a la Platja. Alguns tornaven de la fàbrica de gel, amb un troç a la bossa de malles per a refrescar la nevera. Tot era un anar i venir d'homes i dones amb el pa sota el braç; i de mariners que tornaven d'en mar; i de pagesos que anaven cap el camp amb el carro i la mainada que fèiem el borlnot abans d'anar a l'escola. Els caganius

Fins i tot trobem el cas de dones jueues catalanes que foren grans autoritats científiques en medicina, com na Floreta (de Santa Coloma de Queralt), que fou activa al servei de la reina Sibila de Fortià, en el segle XIV.

Les dades més significatives de Lleonard Jacas són que nascut en una família hebrea d'Empúries, emigrà a la Toscana, on exercí de professor de medicina en les universitats de Florència i Pisa, canviant-se el nom familiar de Jacas (cognom que encara perdura en l'Empordà) per un de nou, italianitzat com a Lionardo Giachini, denominació en que encara avui és conegut entre els historiadors italians de la ciència mèdica del segle XVI. En Jacas va adquirir un gran prestigi entre els ambients científics de la Toscana de la seva època, tinguent resó el seu nom a nivell europeu, especialment per les seves traduccions i les seves classes universitàries.

Sabem que Lleonard Jacas va seguir les teories filosòfiques i científiques galenistes (Claudi Galè fou un metge d'origen grec, que vivia a la ciutat de Pèrgam en el segle II, i va tenir un gran prestigi dins de les ciències mèdiques fins arribar al Renaixement, puix havia establert la importància de la mèdulla espinal en l'activitat dels músculs, així com el peper de l'urèter en la funció del ronyó i de la bufeta, i que les artèries conduïen sang i no pas aire, a més d'escriure obres sobre lleis, filosofia i també matemàtiques, foren traduïts els seus escrits posteriorment a l'àrab i el llatí).

En Jacas va escriure nombrosos textos mèdics i de filosofia natural, com també va traduir obres de Galè a la llengua llatina.

En propers articles, estudiarem més detalladament la vida i l'obra del doctor en medicina i brillant eurudit Lleonard Jacas, emigrant empordanès a la Toscana.

Miquel - Dídac Piñero i Costa.

anaven a ca la Tàtia, els petits a ca la senyoreta Mercedes i els altres als Estudis. Els que estudiaven feien el batxillerat els vespres a can Vila o el comerç a can Mena.

Quan tornàvem a casa a buscar el llibre i la llibreta, hi havia en Miquel Carreras qui, amb la seva inseparable i característica palanca de ferro, aixecava la tapadora del registre de l'aigua, que es trobava a la crulla del davant de casa; moment que aprofitaven els més llestos per recuperar les bales que tot jugant, havien anat a caura pel forat del mig de la tapadora. Tot parlant amb els vens deia que hi havia hagut molt de peix i que, segons ell, una teranyina portava trescentes caixes.

Amb tot això començaven a desfilir els mariners del Passeig, que ja tornaven d'en mar, (en Pepet Salvat, en Juà, en Pepet Maimengis, en Calot, els Bordes, els Panoi, en Xico-Tero, i els que em deixo), i la part de peix a la galleda. El sol, que encara era baix, s'enmirallava en les escates, guarnint de lluentines als pescadors de cap a peus. Aquells mariners encara xops i plens de bri llants reflexes, semblaven majestuosos Neptuns sortits dela Mar.

A vegades en Nicasio treia el fogó enmig del carrer i al sortir per anar cap els Estudis ens entreteníem mirant com les fresques sardines platejades donaven voltes per les brases rogentes, mentre els raigs del sol, travessant el porró enlairat, es tornaaven de color pròpia i mostraven la blancor del pa que anava de mà en mà dels veïns que s'hi afegien. En sentir els crits de les mares arrancàvem a correr, enfilant el carrer Puig-Sureda amunt, on se'ns hi afegia en Miquel (en Mataindios); al tornar el carrer vàiem la llarga pujada de l'Ave-Maria que ens portaria del Passeig fins els Estudis, -al Padró, on ens esperava un matí ple de sintaxis, taules de multiplicar, caligrafia i algun que altre mastegot. Tot i que estàvem amb el cul assegut en el vell i ronyós pupitre, teníem l'esperit en els esculls de la Punta, de l'olla o del Codolar, en les aventures dels Tres Pins o en les corredisses pels carrers, mentre el vol incansable dels pardals entre els arbres del pati i els crits dels gavians ens convidaven a disrurre'ns, fins que el cop de la vareta del Sr. Mana o el crit sec del Sr. Vila, ens feien tornar a la realitat de l'ab-c-d.

Benjami Bofarull i Gallofré